

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
М.П.ДРАГОМАНОВА

ГУ ЦЗІН

УДК 371.016: 057 (043.3)

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНОГО СЛУХУ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ УКРАЇНИ ТА КИТАЮ**

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник доктор педагогічних наук, професор
КУНЕНКО Людмила Олександрівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ЄРЕМЕНКО Ольга Володимирівна,
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка, завідувач кафедри
музично-інструментального виконавства

кандидат педагогічних наук, доцент,
СОФРОНІЙ Зоя Василівна,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, доцент кафедри музики
факультету педагогіки, психології та
соціальної роботи.

Захист відбудеться 11 квітня 2018 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано 7 березня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.І. Паньків

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасний педагог у нових умовах організації освітнього процесу покликаний експериментувати, здійснювати творчий пошук ефективних, нестандартних підходів до вирішення педагогічних проблем, уміти запроваджувати новітні технології навчання, оригінальні педагогічні ідеї, інноваційні методи, прийоми і форми організації пізнавальної діяльності учнів, оволодіння навчальною діяльністю, в ході якої вчитель розвиває себе як висококласний спеціаліст. Саме вчитель стимулює інноваційний розвиток у соціальному житті та культурі, йому належить визначальна роль у творенні духовного і морального потенціалу країни, він готує нову інтелігентну еліту нації України, для якої характерні свобода мислення та певна критичність поглядів, яка має власну точку зору, сильну мотивацію діяльності, виявляє гідну поведінку, спрямовану на досягнення мети, розвивається, змінюється відповідно до тих перетворень, які відбуваються в житті суспільства. Такий підхід вимагає розв'язання проблеми зростання професійної культури вчителя, його здатності навчатися протягом усього життя, прагнути до самовдосконалення, бути кваліфікованим працівником відповідного рівня і профілю, компетентного, відповідального, що вільно володіє професією, здатного до ефективної роботи на рівні світових стандартів.

Особливої актуальності в цьому контексті набуває фахова підготовка майбутнього вчителя музики як зберігача й продовжувача національних традицій, головного генератора збагачення духовності й закладення основ художньої культури підрастаючого покоління, вчителя-новатора, діяльність якого спрямована на самореалізацію творчого потенціалу особистості, визначення основних принципів і пріоритетів активної професійної позиції. Однак, на сьогоднішній день, враховуючи інноваційні перетворення в освітньому просторі, проблема формування вокального слуху майбутнього вчителя музичного мистецтва з метою самовдосконалення своєї особистості в інтелектуальній і професійній сферах вимагає більш широкого теоретичного дослідження та практичного вирішення.

Розвиток вокального слуху студентів, як однієї з основних їх музичних здібностей, процес складний та багатогранний. Цю проблему досліджують представники різних галузей науки: психології, соціології, фізіології, педагогіки, методики музичного виховання, естетики, мистецтвознавства. У фундаментальних науках з проблем музично-естетичного виховання широко висвітлені різні аспекти формування здібностей особистості засобами музики (О.Апраксіна, Б.Асаф'єв, Л.Баренбойм, І.Бех, Л.Бочкар'єв, Є.Назайкінський, Б.Теплов, Т.Шевченко, Б.Яворський та ін.). На вирішення проблеми розвитку здібностей було спрямовано увагу відомих представників педагогіки та психології (К.Абульханова-Славська, Б.Асаф'єв, Л.Виготський, В.Медушевський, Б.Теплов та ін.), а також учених у галузі музичної освіти (Р.Аксьонова, О.Апраксіна, М.Давидов, А.Козир, В.Орлов, К.Орф,

Г.Падалка, Т.Плесніна, В.Шульгіна та ін.). На особливу увагу заслуговують роботи педагогів-музикантів, які розкрили сутність розвитку музично-вокальних здібностей, а саме: Н.Гребенюк, І.Назаренко, Д.Огороднов, В.Попов, О.Ростовський, М.Румер, О.Рудницька, Г.Струве та ін.

Особливий інтерес у рамках вибраної теми представляють роботи тих авторів, у яких предметом дослідження виступають теоретичні розробки і практичні рекомендації з розвитку музичних здібностей (О.Апраксіна, Л.Божович, А.Болгарський, Л.Виготський, О.Еременко, Я.Кушка, А.Матюшкін, О.Менабені, Я.Пономарьов, В.Роменець, С.Рубінштейн, О.Рудницька, Б.Теплов, О.Тихомиров та ін.) та формування вокального слуху співака (В.Антонюк, Н.Гребенюк, Л.Дмитрієв, А.Додонов, В.Емельянов, О.Керіг, М.Микиша, В.Морозов, Т.Овчиннікова, Д.Огороднов, В.Попов, Г.Стулова, Р.Тельчарова, Р.Юссон, Ю.Юцевич та ін.). У цих дослідженнях співацька робота інтерпретується як один з основних видів музичної діяльності, яка має специфічні особливості, котрі визначаються якостями самої музики як виду мистецтва, що дозволяє формувати у співаків вокальний слух.

Визначення теоретичної й практичної значущості методики формування вокального слуху майбутніх учителів музики, розробка шляхів оптимізації цього виду педагогічної діяльності, актуальність, своєчасність та недостатній рівень дослідження окресленої проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: *«Методика формування вокального слуху майбутнього вчителя музики України та Китаю»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування факультету мистецтв Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова з проблеми «Зміст, форми, методи і засоби вдосконалення підготовки вчителів музики» (протокол № 5 від 26 грудня 2013 року). Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 8 від 27 березня 2014 року).

Мета дослідження – розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методику формування вокального слуху майбутнього вчителя музики у співацькій діяльності.

Об'єкт дослідження – процес вокально-хорової підготовки майбутніх учителів музики.

Предмет дослідження – методика формування вокального слуху майбутнього вчителя музики у процесі співацької підготовки.

Завдання дослідження:

- проаналізувати стан розробки досліджуваної проблеми у психолого-педагогічній науці та мистецтвознавстві;
- теоретично обґрунтувати та визначити сутність, зміст, специфіку та функції вокального слуху майбутнього вчителя музики України та Китаю;

- розробити та теоретично обґрунтувати структуру вокального слуху майбутнього вчителя музики;
- визначити критерії, показники та рівні сформованості вокального слуху майбутніх учителів музики у співацькій діяльності;
- розробити принципи та педагогічні умови формування вокального слуху студентів факультетів мистецтв;
- розробити етапи та комплексні методи і прийоми формування вокального слуху майбутнього вчителя музики у процесі вокально-хорового навчання та експериментально перевірити їх ефективність.

Теоретико-методологічною основою дослідження є праці видатних діячів науки та культури про роль мистецтва як засобу творення особистості (Б.Асаф'єв, Л.Виготський, О.Леонтьєв, Є.Назайкінський, С.Рубінштейн, В.Сухомлинський, Б.Яворський та ін.); психолого-педагогічні концепції теорії та практики розвитку здібностей (Л.Бочкар'єв, Л.Гарбер, М.Гарбузов, Н.Гродзенська, К.Орф, А.Островський, В.Петрушин, К.Платонов, В.Ражников, Г.Ригіна, Б.Теплов та ін.); науково-методичні праці у сфері співацького навчання китайських (Ву Го Лінг, Лю Юан Пін, Хоу Фан, Чжан Сяо Чхун, Чжао Мей Бо, Чжан Цзянь Го, Шен Сіан, Ян Хун Нянь, Ціо Ли, Сюй Дин Чжун та ін.) та українських авторів (В.Антонюк, О.Бенч, Н.Гребенюк, Д.Євтушенко, В.Ємельянов, А.Зданович, Н.Малишева, А.Менабені, Т.Овчиннікова, Д.Огороднов, Г.Стулова, Ю.Юцевич та ін.); узагальнення досвіду українських музичних педагогів (А.Болгарський, А.Бондаренко, А.Козир, О.Коренюк, А.Лашенко, А.Мартинюк, Г.Падалка, О.Рудницька, Т.Смирнова, О.Щолокова та ін.); дослідження механізмів вокальної підготовки майбутнього фахівця в педагогічних університетах українських (А.Болгарський, Л.Василенко, Л.Гавриленко, І.Гринчук, О.Єременко, Є.Проворова, А.Ткачук, Л.Тоцька та ін.) та китайських учених (Ван Лей, Вей Лімін, Лін Хай, Ма Цзюнь, Ма Чень, Сі Даофен, Чжай Хуань, Цзінь Нань та ін.).

Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань було використано такі **методи** дослідження:

- теоретичні: аналіз філософської, психолого-педагогічної та мистецтвознавчої літератури, нормативно-правових документів, дисертаційних робіт для визначення концептуальних положень досліджуваної проблеми; вивчення навчальних планів, програм, навчальних посібників, методичної літератури з метою виявлення чинників й особливостей впливу на якість вокально-хорової підготовки майбутнього вчителя музики формування вокального слуху в умовах ВНЗ мистецької освіти;
- емпіричні: діагностичні (бесіди, опитування, анкетування, тестування, інтерв'ювання, експертна оцінка); обсерваційні (педагогічне спостереження), педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний), що дозволило діагностувати рівні сформованості вокального слуху

майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокально-хорового навчання;

- математично-статистичні: кількісна та якісна обробка отриманих експериментальних результатів дослідження, відображення їх у графічному вигляді, що забезпечило фіксацію результатів вимірювання та перевірку ефективності розробленої поетапної методики формування вокального слуху майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокально-хорової підготовки.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше:

розроблені: компонентна структура та методична модель формування вокального слуху майбутнього вчителя музики у процесі співацького навчання та критерії і показники даного феномена;

уточнено поняття «вокальний слух майбутнього вчителя музики» і сутність його формування в процесі співацької підготовки студентів, що введено в науковий обіг;

визначено: функції, комплекс методів і прийомів; методичні підходи та принципи цього напрямку навчальної діяльності; особливості формування вокального слуху студентів України та Китаю;

подальшого розвитку набули: засоби комплексної діагностики формування вокального слуху майбутнього вчителя музики у процесі співацького навчання.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що його теоретичні висновки та експериментальні результати можуть слугувати: для оновлення змісту навчальних курсів з співацької підготовки студентів, уточнення планів і програм для майбутніх учителів музики, розробки методичних рекомендацій з формуванню вокального слуху майбутнього вчителя музики у процесі співацького навчання. Виділені специфічні особливості підготовки китайських студентів до співацької діяльності з урахуванням їх національних, фізіологічних, ментальних і культурних особливостей, що дозволяє інтегрувати результати дослідження в освітнє середовище КНР.

Апробація результатів дослідження проводилась у процесі виступів і обговорень основних положень та результатів дисертаційного дослідження на науково-методичних і науково-практичних конференціях, педагогічних нарадах. *Міжнародних конференціях*: «Педагогічні читання пам'яті професора О.П. Рудницької» (Київ, 2013; 2015), «Сучасні аспекти проектування мистецької освіти» (Тайюань, Китай, 2013); «Мистецька освіта у вимірах сучасності» (Київ, 2014), «Культурний контекст – основа творчого саморозвитку національно свідомої особистості» (Стаханов, 2014), «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (Київ, 2015; 2017); «Мистецька освіта в Україні: проблеми теорії і практики» (Київ, 2014); «Сучасні проблеми виконавської підготовки викладачів мистецьких дисциплін» (Херсон, 2016, 2017); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Час мистецької освіти: традиції і новаторство» (Харків, 2016); I Міжнародній

науково-практичній конференції «Наукова спадщина академіка Івана Зязюна» (Київ, 2017); I Міжнародних педагогічних читаннях пам'яті академіка А.Т. Авдієвського (Київ, 2017); на засіданнях кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського та на щорічних звітних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу, аспірантів і докторантів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, 2014-2017).

Впровадження результатів дисертаційного дослідження здійснено в освітній процес: факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (довідка № 07-10/1292 від 22.06. 2017 р.), факультету музичної і хореографічної освіти ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (довідка № 1264/17 від 09.06. 2017 р.), Донбаського державного педагогічного університету (довідка № 68-17-726 від 04.10. 2017 р.).

Вірогідність результатів дослідження забезпечується методологічною обґрунтованістю його вихідних положень, проведенням дослідно-експериментальної роботи з використанням комплексу методів, адекватних предмету, меті й завданням дослідження; якісною та кількісною обробкою даних; позитивною динамікою досліджуваного феномена за результатами формульованого експерименту; репрезентативністю вибірки й обробки результатів дисертаційного дослідження з використанням методів статистики.

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертації відображено в 7 одноосібних публікаціях, 5 з яких надруковано в провідних фахових виданнях України з педагогіки, 1 – у міжнародному науковому виданні.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається: зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (185 найменувань, з них 8 – іноземними мовами). Загальний обсяг дисертації становить: 225 сторінок, з них 178 - основного тексту. Робота містить 17 таблиць, 5 рисунків, що разом з додатками становить 27 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дисертаційного дослідження, прослідковано зв'язок роботи з науковими програмами, визначено мету, об'єкт, предмет, завдання, методи дослідження, розкрито методологічну основу, наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, подано відомості про апробацію та впровадження результатів дисертації.

У першому розділі дисертації - «Теоретико-методологічні основи розвитку вокального слуху студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів» - проведений аналіз змісту співацького навчання студентів у навчальній діяльності, виділена специфіка розвитку вокального слуху майбутніх учителів музики, виокремлені особливості формування вокального слуху китайських студентів.

Вокальна діяльність учителя музичного мистецтва і підготовка до неї майбутніх учителів розглядалася за такими напрямками, як: специфіка вокального виконавства та вокальної педагогіки (В.Антонюк, Н.Гребенюк, А.Менабені, О.Стахевич, Ю.Юцевич та ін.), неперервна професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-хорової діяльності (О.Єременко, П.Ковалик, А.Козир, Л.Куненко, Н.Можайкіна, Т.Пляченко та ін.), формування вокально-виконавської майстерності (Л.Барсова, Г.Стасько, О.Шуляр, Лу Лу, Ю.Юцевич, В.Юшманов та ін.), вокально-методична підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва (Л.Василенко, Л.Гавриленко, Т.Жигінас, Л.Каменецька, О.Матвеева, Л.Тоцька, Лі Чуньпен та ін.), формування вокально-звукової культури та розвитку вокального слуху майбутнього вчителя музики (Вей Лімін, О.Маруфенко, Лю Мянні, Ма Цзюнь, О.Прядко, Т.Ткаченко, та ін.), інноваційні технології розвитку професійно-особистісних рис та якостей студентів у процесі вокально-хорової діяльності (І.Коваленко, Л.Лабінцева, Г.Панченко та ін.).

Згідно специфіки фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва постає особлива потреба у підготовці такого вчителя, який зможе забезпечити формування слухової уваги своїх вихованців. З цією метою необхідно розкрити значення вокально-хорової підготовки – одного із пріоритетних напрямків підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, та окреслити напрями удосконалення умінь і навичок у майбутній вокально-хоровій роботі зі школярами. Вокально-хорова музика забезпечує успішне залучення студентів до музичних цінностей, сприяє розвитку комплексу музичних потреб і художньо-естетичних смаків, що стимулюють творчу активність та всебічно їх розвивають. Тому проблема розвитку вокального слуху як вагової складової співацького розвитку студентів мистецьких спеціальностей педагогічних університетів є своєчасною та актуальною.

Основним фактором розвитку вокального слуху є психологічні відчуття голосового апарату. Вокальний слух майбутнього вчителя музичного мистецтва можна вдосконалити шляхом поєднання м'язових і слухових відчуттів. Вібраційна чутливість м'язів є першою супутницею успішного розвитку вокального слуху. Розвинути, вдосконалити вокальний слух у майбутніх учителів музики можна лише поєднанням усіх цих факторів, адже досконало навчитися співати можна лише маючи високо розвинутий вокальний слух. Отже, вокальний слух майбутнього вчителя музичного мистецтва – це здатність до аналітично-оцінного сприйняття

вокально-хорового звучання, яке полягає у відчутті особливостей звучання цілого хору, його окремих партій, їх тембрових, динамічних, висотних та емоційних характеристик, манери звуковедення всіх співаків і окремих голосів.

Підготовка майбутніх учителів музики до практичної педагогічної дії з формування вокального слуху в процесі співацької діяльності не завжди дає позитивну динаміку, ця робота може мати спочатку досить незначний вияв. Такий факт посилюється низкою причин об'єктивного і суб'єктивного характеру.

До *об'єктивних* причин належать такі: педагогічний процес тривалий час досить успішно функціонує і без практичної педагогічної дії з формування вокального слуху; якщо учень або студент має бажання навчатися, він першим буде зацікавлений у результативній педагогічній взаємодії з учителем на формування додаткових якостей, що посприяють підвищенню рівня співацької підготовки. Що ж стосується *суб'єктивних* причин, то з-поміж основних виокремлюємо: осмислення реальності розвитку додаткових якостей, що вплинуть на якість та кількісно збагачують особистість, адже суспільство висуває нові вимоги до учнів і до вчителів; уміння вчителем грамотно компонувати навчальну інформацію, організувати її осмислення, формувати висновки не спрощує процес навчання, а створює умови для розвитку в учнів певної інформаційно-комунікативної компетенції, що є вимогою сучасного освітнього середовища. Аналіз та узагальнення сутнісних характеристик вокального слуху майбутніх учителів музичного мистецтва стали передумовою виділення таких мистецьких *функцій* означеного феномена: пізнавальної, адаптивної, оцінної, комунікативної та інтерактивної.

Визначено, що вокальний слух майбутнього вчителя музики – це здатність до адекватного оцінювання та усвідомленого коригування якості власної і учнівської фонації на основі психолого-м'язових відчуттів голосового апарату, комплексного усвідомленого вокально-слухового сприйняття звучання та володіння знаннями з вокально-хорової педагогіки. Вокальний слух поєднує звуковисотний, динамічний, тембровий, ритмічний слух.

Отже, вокальний слух майбутнього вчителя музичного мистецтва – це здатність педагога-музиканта виконувати вокально-педагогічні дії на основі усвідомленого коригування вокально-хорового навчання та забезпечення процесу якісного вокального розвитку вихованців засобами оволодіння вокально-теоретичними знаннями та комплексного вокально-слухового сприйняття. Тому всебічний розвиток вокального слуху в процесі співацько-педагогічної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва є одним із найважливіших завдань навчального процесу. Наведені визначення дають підстави розглянути співацьку підготовку майбутніх учителів музики до практичної роботи з позиції системного, особистісно-фізіологічного, інтегративного, рефлексивного, діяльнісно-креативного підходів.

У другому розділі дисертації - «*Організаційно-методичні основи формування вокального слуху майбутніх учителів музичного мистецтва*» - розроблено структуру означеного феномена (мотиваційно-спрямований, компетентнісно-інформаційний, креативно-діяльнісний компоненти), критерії та показники вокального слуху майбутніх фахівців, визначено принципи, концептуальну модель та педагогічні умови формування вокального слуху студентів.

Обґрунтування вокального слуху як здатності сприймати, аналізувати, охоплювати всі відчуття звучання співацького голосу, його технічні та художньо-виразні можливості дозволило визначити важливими складовими цієї складної структури визначити взаємозв'язок наступних компонентів, а саме: *мотиваційно-спрямованого, компетентнісно-інформаційного, креативно-діяльнісного.*

Критерій мотиваційно-спрямованого компонента характеризує міру ставлення майбутніх учителів музики до вокально-хорової діяльності та потребу проводити слухове діагностування (показники: вияв музично-вокального тезаурусу, накопичення слухових вражень; використання міжпредметних зв'язків у формуванні вокального слуху; вокально-слухова самоосвіта у сфері медіа ресурсів).

Критерій компетентнісно-інформаційного компонента визначає ступінь володіння теоретичними знаннями та міру вокально-слухового саморозвитку студентів (показники: взаємозв'язок між вокальним голосом та слуховою координацією; методична обізнаність у вокально-слуховому саморозвитку студентів; уведення елементів вокальної аналітики в процес формування вокального слуху майбутніх учителів музики).

Критерій креативно-діяльнісного компонента характеризує ступінь координації вокально-слухових знань, умінь, навичок, їх усвідомлення та практичного опанування під час співацького процесу (показники: прояв слухового самоконтролю за якістю вокального звучання; здатність адекватно оцінити якість вокального звучання інших; вокально-корекційна робота у досягненні інтонаційного та орфоепічного еталонного звучання співацького голосу).

Основними принципами формування вокального слуху майбутніх учителів музики визначено:

- принцип активізації інтересу та позитивного ставлення студентів до співацьких занять, що передбачає досягнення стійкої мотивації майбутніх учителів музичного мистецтва до формування власного і вокального слуху учнів;
- принцип індивідуалізації навчання, спрямований на дотримання неповторності й унікальності педагогічних підходів до кожного студента;
- принцип культурологізації, що орієнтує змістове наповнення процесу формування вокального слуху на широке ознайомлення студентів зі здобутками світової вокальної культури;

- принцип аксіологізації, мета якого - широке залучення студентів до оцінно-аналітичного усвідомлення сутності та способів формування вокального слуху;

- принцип творчості, що полягає в активному спонуканні студентів до творчого самовираження у процесі співацької діяльності.

Розробленні педагогічні умови формування вокального слуху майбутніх учителів музики у співацькій діяльності, а саме:

- систематичне налаштування майбутнього вчителя музики на відчуття вірного вокального звуку на основі активізації слухових уявлень та їх безпосереднього співацького втілення;

- забезпечення виразності вокальної орфоєпії через посилення уваги до активізації артикуляційного апарату у виконавській діяльності;

- орієнтація підготовки студентів на досягнення виконавської надійності у практичній педагогічній діяльності.

Методична модель формування вокального слуху майбутнього вчителя музичного мистецтва як важлива складова вокально-хорової діяльності високопрофесійного фахівця включає визначення мети, основних завдань, наукових підходів, компонентної структури, висвітлення провідних принципів та педагогічних умов, основних методів та етапів формування вокального слуху студентів, що становить повний технологічний цикл (рис. 1 на с. 10).

У **третьому** розділі - *«Дослідно-експериментальна робота з формування вокального слуху майбутніх учителів музичного мистецтва»* - проведено діагностування, розроблено та впроваджено методіку формування означеного феномена, висвітлено підсумки статистичної обробки експериментальних даних, представлено узагальнення отриманих результатів.

Згідно результатів констатувального дослідження було зроблено такі висновки:

- музично-педагогічний напрям вокально-хорового навчання з розвитку вокального слуху студентів на сучасному етапі здійснюється, в основному, на достатньому, середньому та низькому рівнях;

- інтенсифікація занять з предметів «Постановка голосу» «Хоровий клас» не може повністю задовольнити вирішення поставлених вокально-виконавських завдань;

- для удосконалення вокально-хорової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва як фахівця у галузі вокального виховання школярів необхідний пошук нових, інноваційних форм навчального процесу, спрямованих на формування їх вокально-слухових навичок в єдності практичного, теоретичного і музично-педагогічного елементів.

На основі проведеного констатувального дослідження визначено рівні сформованості вокального слуху майбутніх учителів музики, а саме: високий, достатній, середній та низький.

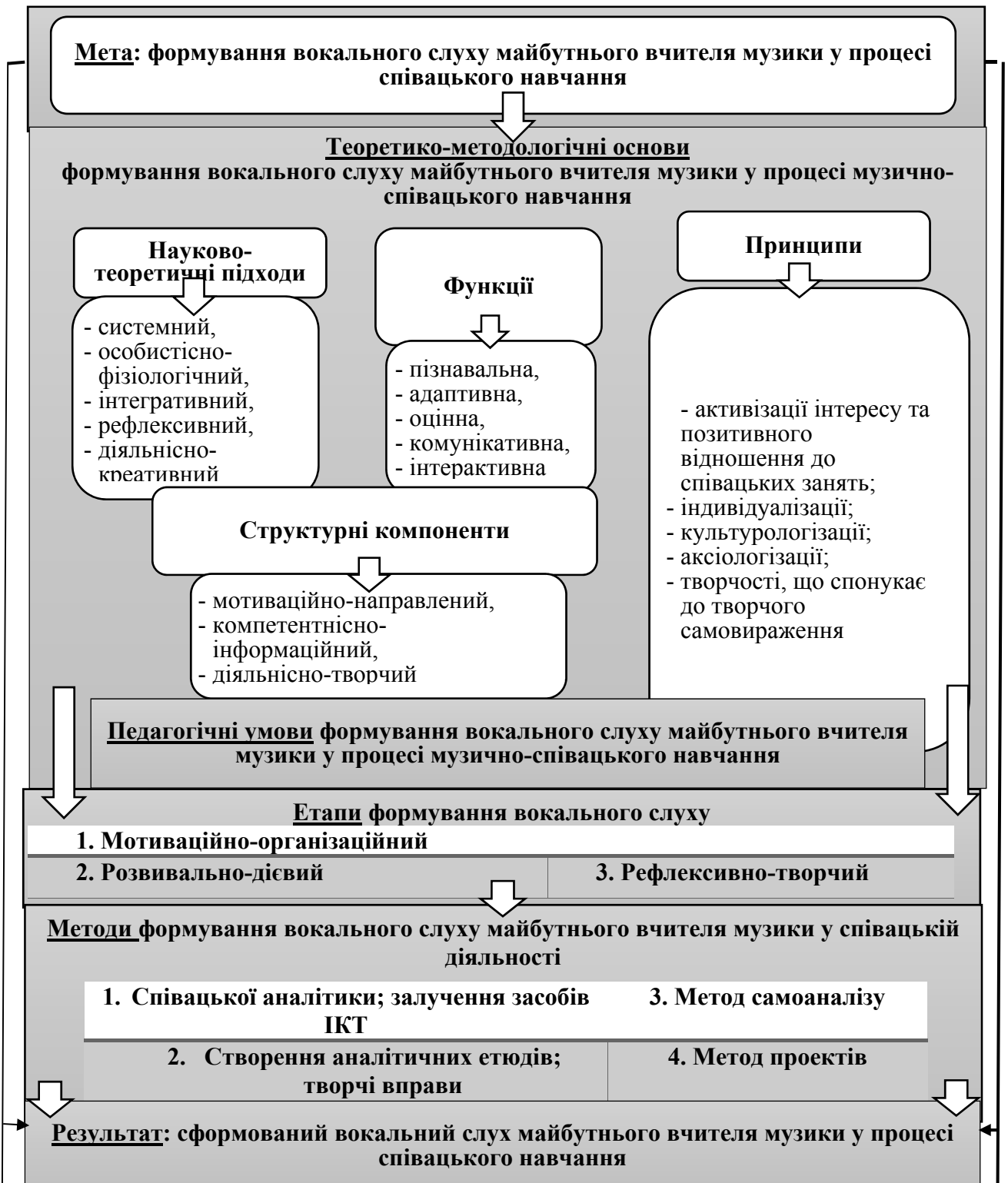

Рис. 1. Модель формування вокального слуху майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі співацького навчання

Експериментальна методика формування вокального слуху майбутніх учителів музичного мистецтва (*мотиваційно-організаційний, розвивально-дієвий, рефлексивно-творчий етапи*) складається з комплексу конкретних специфічних методів, прийомів та способів формування вокального слуху студентів у процесі співацького навчання, що здійснювалася за допомогою традиційних і нетрадиційних методів навчання.

Мотиваційно-організаційний етап мав на меті сформувати у майбутніх учителів музики розуміння необхідності володіння вокально-слуховими навичками у майбутній професійній діяльності. Під час роботи зі студентами-музикантами у даному напрямку слід формувати первісну мотиваційну сферу, створювали атмосферу психологічного комфорту, сформувати установки на успіх, які дають можливість підвищити рівень самооцінки, за допомогою використання прийомів підбадьорення і підтримки. Поступово ставлення студентів до вокально-слухової діяльності змінилося до рівня зацікавленості, потім вони зрозуміли її особистісну значущість, отже, почала формуватися вокально-слухацька установка, яка є психологічною умовою формування вокального слуху майбутніх учителів музики. Основними методами цього етапу були: вокальні вправи, метод самоаналізу, творчі завдання, залучення медіа-засобів, створення аналітичних етюдів, орфоепічні вправи, проблемно-пошукові методи, порівняння, візуальної ілюстрації процесу голосоутворення, метод дотикового підкріплення вібровідчуттів, метод візуального підкріплення проприорецепторних відчуттів.

Розвивально-дієвий етап передбачав, що у процесі експериментального навчання у майбутніх учителів музики будуть сформовані вокально-теоретичні знання щодо теорії голосоутворення і звукосприйняття, які необхідні для усвідомленого здійснення вокально-слухової діяльності. Зміст даного етапу розкривався в ознайомленні зі специфікою і завданнями вокально-слухової діяльності. У лекційному курсі було розкрито сутність і механізми функціонування вокально-слухових навичок, а також характерні особливості їх використання в процесі формування вокального слуху. Основними методами на цьому етапі були: вокально-слухові вправи, створення алгоритму вокально-слухового діагностування; залучення засобів ІКТ, контент-аналіз, методи ідеомоторної проєкції та інтроекції, творчі вправи.

Рефлексивно-творчий етап складався з різних видів навчально-виконавської діяльності, які були безпосередньо спрямовані на формування практичних вокально-слухових навичок майбутніх учителів музики. Основними методами цього етапу були: метод самоконтролю, створення аналітичних етюдів, проведення аналогій окремих складових співацького процесу на власні акустичні, зорові, проприорецепторні, барорецепторні, віброрецепторні, ідеомоторні відчуття, творчі завдання, використання медіа-засобів, метод проєктів, статистичні методи.

Динаміка змін рівнів сформованості вокального слуху майбутніх учителів музичного мистецтва на формувальному етапі експерименту зафіксована у таблиці 1.

Таблиця 1

Групи	Динаміка змін			
	Зацікавленість	Тезаурус	Самодіагностика	Діагностика
КГ	+2,25	+0,65	+1,31	+0,96
ЕГ	+3,47	+3,90	+4,14	+3,81

Обґрунтовуючи необхідність співацького навчання, цілеспрямованого на розвиток вокального слуху майбутніх учителів музики, ми поставили перед собою завдання вирішити питання успішності запропонованих експериментальної і традиційної методик. Для цього необхідно визначити співвідношення рівнів сформованості вокального слуху на початку та наприкінці експерименту за такою формулою:

$$\lambda = \frac{P_{II}}{P_I} = \frac{\overline{S_{II}} + \overline{T_{II}} + \overline{D_{II}}}{\overline{S_I} + \overline{T_I} + \overline{D_I}},$$

де λ - коефіцієнт успішності методики;

P_I - рівень сформованості вокального на початку експерименту;

P_{II} - рівень сформованості вокального слуху на прикінці експерименту.

Якщо $\lambda > 1$, то методику можна вважати успішною. Успішність методики тим вища, наскільки коефіцієнт λ перевищує одиницю. Використані методи обробки результатів виявили, що традиційне навчання у середньому має коефіцієнт успішності 1,24; експериментальне – 2,01.

За допомогою визначення коефіцієнта ефективності методики (k) було доведено, що нова експериментальна методика формування вокального слуху майбутнього вчителя музики ефективна. Коефіцієнт (k) виявляється шляхом визначення співвідношення коефіцієнтів успішності експериментальної (λ_e) та традиційної (λ_k) методик:

$$k = \frac{\lambda_e}{\lambda_k},$$

де k - коефіцієнт ефективності експериментальної методики;

λ_e - коефіцієнт успішності методики, за якою навчалася експериментальна група;

λ_k - коефіцієнт успішності традиційної методики, за якою навчалася контрольна група.

Якщо к більше одиниці, то запропоновану методику можна вважати ефективною. Ефективність запропонованої експериментальної методики формування вокально-слухових навичок відносно до традиційної вокально-хорової підготовки дорівнює 1,61 (рис. 2).

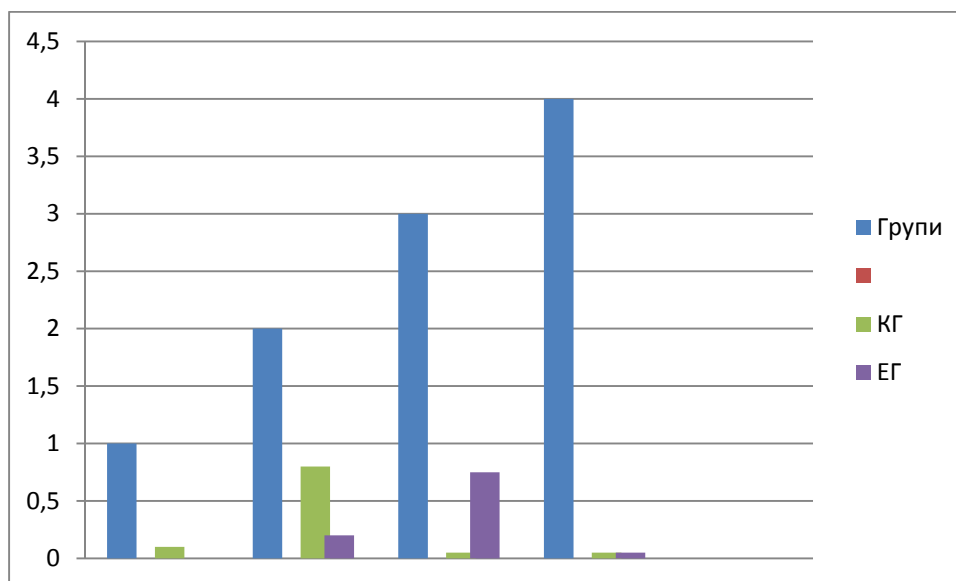

Рис. 2. Результати формувального етапу експерименту з формування вокального слуху майбутніх учителів музики

Використані статистичні методи якісної та кількісної обробки отриманої інформації надали можливість зробити такі висновки: у мотиваційно-ціннісній сфері зафіксовано позитивні зміни, динаміка змін експериментальної групи перевершує динаміку змін контрольної групи; зафіксовані на завершальній стадії експерименту рівні сформованості вокального слуху студентів експериментальної групи за всіма критеріями є вищими, ніж аналогічні рівні студентів контрольної групи; визначений коефіцієнт успішності експериментальної методики значно перебільшує коефіцієнт успішності традиційної методики; доведено, що коефіцієнт ефективності запропонованого експериментального навчання перебільшує одиницю, отже експериментальну методику формування вокального слуху можна вважати ефективною.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведене теоретико-методичне узагальнення та нове вирішення проблеми формування вокального слуху майбутніх учителів музики, що знайшло відображення у розробці та обґрунтуванні поетапної методики формування означеного феномена та його експериментальній перевірці. Проведене дослідження дало підстави для таких висновків:

1. Проблема формування вокального слуху – одна із найсуттєвіших у системі підготовки майбутніх учителів музики до музично-освітньої роботи в

школі. Проте, поза увагою вчених і практиків залишилась низка нерозв'язаних питань. До них відносяться такі, як теоретичне обґрунтування сутності та змісту вокального слуху, визначення специфіки його прояву в практичній діяльності вчителя музики, способів діагностування і виявлення оптимальних шляхів формування у студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів.

2. У результаті проведеного дослідження визначено, що вокальний слух майбутнього вчителя музики – це здатність до адекватного оцінювання та усвідомленого коригування якості власної і учнівської фонації на основі психолого-м'язових відчуттів голосового апарату, комплексного усвідомленого вокально-слухового сприйняття звучання та володіння знаннями з вокальної педагогіки. Провідними функціями вокального слуху вчителя музики виступають пізнавальна, адаптивна, оцінна, комунікативна та інтерактивна. Вокальний слух поєднує звуковисотний, динамічний, тембровий, ритмічний слух.

3. Структура вокального слуху майбутнього вчителя музики згідно результатів проведеного дослідження є системним поєднанням таких компонентів, як мотиваційно-пізнавальний, компетентнісно-інформаційний, креативно-діяльнісний. Мотиваційно-спрямований компонент передбачає стійку мотивацію до вдосконалення вокального слуху та емоційно-позитивне ставлення до процесу вокального навчання, зацікавленість у вокально-виконавському саморозвитку. Компетентнісно-інформаційний містить значний масив теоретико-методичних знань акустично-фізіологічного характеру, що полягає сприяє виробленню здатності адекватної самооцінки звучання власного голосу, оцінки власного виконання та виконання інших співаків на основі застосування засобів мультимедіа. Креативно-діяльнісний охоплює удосконалення вокальних навичок на основі віднайдення нових шляхів та вокальної аналітики й педагогічної дії, що пов'язані з представленням підготовленого вокального твору для аудиторії слухачів.

4. У відповідності до визначеної структури розроблено критерії сформованості вокального слуху вчителя музики. До них віднесено: *міру ставлення майбутніх учителів музики до вокальної діяльності та потребу проводити слухове діагностування* (показники: вияв інтересу до удосконалення власної вокально-слухової діяльності; вияв інтересу до оволодіння способами коригування вокально-слухової діяльності учнів); *ступінь оволодіння теоретичними знаннями щодо вокально-слухового саморозвитку та розвитку учнів* (показники: наявність вокально-педагогічного тезаурусу, здатність до аналізу слухових вражень); *міру здатності до вокально-корекційної роботи у досягненні еталонного звучання голосу* (показники: прояв слухового самоконтролю і саморегулювання вокального звучання; здатність адекватно оцінити та своєчасно скоригувати якість вокального звучання учнів).

У результаті проведеного дослідження виявленні рівні сформованості вокального слуху майбутніх учителів музики, а саме: високий, достатній,

середній та низький, що відрізняються ступенем прояву в студентів здатності до своєчасного виявлення і корекції відхилень у звучанні власного та інших.

5. Запропонована методична модель включає визначення мети, основних завдань та компонентної структури вокального слуху майбутнього вчителя музики, висвітлення провідних наукових підходів, принципів, педагогічних умов, основних методів та етапів формування означеного феномена.

6. Основними принципами формування вокального слуху майбутніх учителів музики визначено: принцип активізації інтересу та позитивного ставлення студентів до співацьких занять, що передбачає досягнення стійкої мотивації студентів до формування власного і вокального слуху учнів; принцип індивідуалізації навчання, спрямований на дотримання неповторності і унікальності педагогічних підходів до кожного студента; принцип культурологізації, що орієнтує змістове наповнення процесу формування вокального слуху на широке ознайомлення студентів зі здобутками світової вокальної культури; принцип аксіологізації, мета якого - широке залучення студентів до оцінно-аналітичного усвідомлення сутності та способів формування вокального слуху; принцип творчості, що полягає в активному спонуканні студентів до творчого самовираження у процесі співацької діяльності.

7. Розроблено педагогічні умови формування вокального слуху майбутніх учителів музики у співацькій діяльності, а саме:

- систематичне налаштування майбутнього вчителя музики на відчуття вірного вокального звуку на основі активізації слухових уявлень та їх безпосереднього співацького втілення;

- забезпечення виразності вокальної орфоєпії через посилення уваги до активізації артикуляційного апарату у виконавській діяльності;

- орієнтація підготовки студентів на досягнення виконавської надійності у практичній педагогічній діяльності.

8. У результаті дослідження визначено оптимальну послідовність формування вокального слуху студентів, що передбачає дотримання трьох взаємопов'язаних етапів. *Мотиваційно-організаційний* етап спрямовано на усвідомлення студентами значущості розвиненого вокального слуху в майбутній професійній діяльності, формування установки на досягнення успіху у вокальному навчанні. *Розвивально-дієвий* етап присвячується розширенню обізнаності студентів у питаннях голосоутворення і звукосприйняття, теоретичних знань, необхідних для усвідомленого здійснення вокально-слухової діяльності. На цьому етапі рекомендується впровадження лекційного курсу, завданням якого є ознайомлення студентів зі специфікою вокально-слухової діяльності вчителя музики. *Рефлексивно-творчий* етап підпорядковано формуванню здатності студентів до самоконтролю і самоаналізу вокальної діяльності, активізації творчих проявів студентів під час практичної роботи над набуттям вокально-слухових умінь і навичок.

9. Розроблені методи і прийоми цілісно охоплюють послідовний процес формування вокального слуху студентів і включають такі, як: вокально-слухові вправи, творчі завдання, метод самоаналізу за допомогою медіа-засобів, створення аналітичних етюдів, орфоепічні вправи, проблемно-пошукові методи, завдання на вибір і порівняння, прийоми візуальної ілюстрації процесу голосоутворення, прийом дотикового підкріплення вібровідчуттів, метод візуального підкріплення пропріорецепторних відчуттів, створення алгоритму вокально-слухового діагностування; залучення засобів ІКТ, контент-аналіз, методи ідеомоторної проекції та інтродекції, методи самоконтролю, проведення аналогій між окремими складовими співацького процесу в орієнтації на власні акустичні, зорові, пропріорецепторні, барорецепторні, віброрецепторні, ідеомоторні відчуття, метод проектів, статистичні методи.

10. Результати формувального експерименту виявили позитивні зрушення у формуванні вокального слуху майбутніх учителів музики. Використані статистичні методи якісної та кількісної обробки отриманої інформації дали можливість зробити такі висновки: у мотиваційно-ціннісній сфері зафіксовано позитивні зміни, динаміка змін у студентів експериментальної групи перевершує динаміку змін у студентів контрольної групи; зафіксовані на завершальній стадії експерименту рівні сформованості вокального слуху студентів експериментальної групи за всіма критеріями є вищими, ніж аналогічні рівні студентів контрольної групи; визначений коефіцієнт успішності експериментальної методики значно перебільшує коефіцієнт успішності традиційної методики; доведено, що коефіцієнт ефективності запропонованого експериментального навчання перебільшує одиницю. Отже, розроблену в процесі дослідження методику формування вокального слуху майбутніх учителів музики можна вважати ефективною.

Дисертаційне дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Подальшого наукового пошуку потребують питання формування вокального слуху школярів різних вікових груп, удосконалення хорової роботи в загальноосвітній школі на основі активізації уваги до вокально-слухового розвитку учнівської молоді.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Гу Цзін. Специфіка вокально-слухової діяльності майбутнього вчителя музики /Гу Цзін //Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. - Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць. – Вип. 21 (26). – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. – С. 50-54.

2. Гу Цзін. Методика формування вокального слуху студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів /Гу Цзін //Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти: зб. наук. праць /ДВНЗ «ДДПУ»;

гол. ред. проф. С.О. Омельченко, відп. ред. проф. Л.Г. Гаврілова, 2017. – С. 111-114.

3. Гу Цзін. Сутність та зміст розвитку вокального слуху майбутніх учителів музики /Гу Цзін. //Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. н. пр. - № 5 (79). – Харків: ТОВ «Видавництво НТМТ», 2017. – С. 68-74.

4. Гу Цзін. Педагогічні умови формування вокального слуху майбутніх учителів музичного мистецтва /Гу Цзін //Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського: педагогічні науки: зб. наук. праць [за ред. проф. Т.Степанової. – № 3 (58). – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2017. - С. 384-388.

5. Гу Цзін. Структурні особливості вокального слуху майбутніх учителів музики /Гу Цзін //Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського: педагогічні науки: зб. наук. праць [за ред. проф. Т.Степанової. – № 4 (59). – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2017. - С. 104-108.

6. Гу Цзін. Процесуально-функціональний аналіз розвитку вокального слуху майбутніх учителів музики / Гу Цзін //Методичка пракса: часопис за наставу и учење [гл. уредник доц. др. Зорица Цветановић. – Број 2. – Београд: Учительски факултет у Вранью и «Школска книга» ДОО у Београду, 2017. – С. 429-435.

7. Гу Цзін. Особливості розвитку вокального слуху студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів /Гу Цзін //Сучасні проблеми виконавської підготовки викладачів мистецьких дисциплін: зб. матеріалів всеукр. науково-практ. конференції. – Херсон: ХДУ, 2016. – С. 199-204.

АНОТАЦІЇ

Гу Цзін. Методика формування вокального слуху майбутніх учителів музики України та Китаю. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2018.

У дисертації досліджено проблему формування вокального слуху майбутніх учителів музичного мистецтва України та Китаю. Уточнено поняття «вокальний слух майбутнього вчителя музики», розкрито його зміст та специфіку.

У дослідженні теоретично розроблено структуру вокального слуху майбутніх учителів музики, важливими складовими якої виступає взаємозв'язок наступних компонентів, а саме: мотиваційно-спрямованого, компетентнісно-інформаційного, креативно-діяльнісного. Запропоновано методику формування вокального слуху студентів, що передбачає дотримання трьох взаємопов'язаних етапів. *Мотиваційно-організаційний* етап спрямовано на усвідомлення студентами значущості розвинутого

вокального слуху у майбутній професійній діяльності, формування установки на досягнення успіху у вокальному навчанні. *Розвивально-дієвий* етап присвячується розширенню обізнаності студентів у питаннях голосоутворення і звукосприйняття, теоретичних знань, необхідних для усвідомленого здійснення вокально-слухової діяльності. На цьому етапі рекомендується впровадження лекційного курсу, завданням якого є ознайомлення студентів зі специфікою вокально-слухової діяльності вчителя музики. *Рефлексивно-творчий* етап підпорядковано формуванню здатності студентів до самоконтролю і самоаналізу вокальної діяльності, активізації творчих проявів студентів під час практичної роботи над набуттям вокально-слухових умінь і навичок. Ефективність методики виявилась у позитивній динаміці рівнів сформованості вокального слуху майбутніх учителів музичного мистецтва.

Ключові слова: вокальний слух, майбутні вчителі музичного мистецтва, особистісно-фізіологічний підхід, компонентна структура, педагогічні умови.

Гу Цзин. Методика формирования вокального слуха будущих учителей музыки Украины и Китая. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 - теория и методика музыкального обучения. - Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова, Киев, 2018.

В диссертации исследована проблема формирования вокального слуха будущих учителей музыки Украины и Китая. Уточнено понятие «вокальный слух будущего учителя музыки», раскрыто его содержание и специфику.

В исследовании теоретически разработана структура вокального слуха будущих учителей музыки, важными составляющими которой выступает взаимосвязь следующих компонентов, а именно: мотивационно-направленного, компетентно-информационного, креативно-деятельностного. Предложена методика формирования вокального слуха студентов, которая предполагает соблюдение трех взаимосвязанных этапов. Мотивационно-организационный этап направлен на осознание студентами значимости развитого вокального слуха в будущей профессиональной деятельности, формирование установки на достижение успеха в вокальном обучении. Развивающе-действенный этап посвящается расширению осведомленности студентов в вопросах голосообразования и звуковосприятия, теоретических знаний, необходимых для осознанного осуществления вокально-слуховой деятельности. На этом этапе рекомендуется внедрение лекционного курса, задачей которого является ознакомление студентов со спецификой вокально-слуховой деятельности учителя музыки. Рефлексивно-творческий этап подчинено формированию способности студентов к самоконтролю и самоанализу вокальной деятельности, активизации творческих проявлений студентов во время практической работы над приобретением вокально-

слуховых умений и навыков. Эффективность методики выявилась в положительной динамике уровней сформированности вокального слуха будущих учителей музыкального искусства.

Ключевые слова: вокальный слух, будущие учителя музыкального искусства, личностно-физиологический подход, компонентная структура, педагогические условия.

Gu Jing. Method of forming the vocal hearing of future music teachers of Ukraine and China. As a manuscript.

Thesis for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.02 - theory and methodology of musical training. - National Pedagogical University named after MP Dragomanov, Kiev, 2018.

In the dissertation the problem of formation of vocal hearing of the future teachers of music of Ukraine and China is investigated. The notion of "vocal hearing of the future music teacher" is specified, its content and specificity are revealed.

The study theoretically developed the structure of the vocal hearing of future music teachers, the important components of which is the interrelation of the following components, namely: motivational-directed, competently-informative, creative-activity. A methodology for the formation of students' vocal hearing is suggested, which presupposes observance of three interrelated stages. The motivational and organizational stage is aimed at understanding students the importance of developed vocal hearing in the future professional activity, forming an attitude towards achieving success in vocal training. The developmental-effective stage is devoted to expanding students' awareness in matters of voice formation and sound perception, theoretical knowledge necessary for the conscious realization of vocal-auditory activity. At this stage it is recommended to introduce a lecture course, the task of which is to familiarize students with the specifics of the vocal-auditory activity of the music teacher. The reflexive and creative stage is subordinated to the formation of students' ability to self-control and self-analysis of vocal activity, the activation of creative manifestations of students during practical work on acquiring vocal-auditory skills and skills. The effectiveness of the methodology was revealed in the positive dynamics of levels of vocal hearing development of future teachers of musical art.

Key words: vocal hearing, future teachers of musical art, personal-physiological approach, component structure, pedagogical conditions.